

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, доцента

Даниленка Сергія Івановича

на дисертацію Бондаренка Сергія Васильовича

«Інформаційний напрям політики захисту

національних інтересів держави»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук

за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Кожне дисертаційне дослідження покликане критично опанувати інтелектуальні досягнення своїх попередників, а, головне, адекватно відреагувати на особливості сучасного розвитку політичних процесів й спрогнозувати трансформації майбутнього. Сучасна політологічна думка оперує значним теоретико-методологічним досвідом щодо осмислення такого нестабільного феномену, як інформаційно-комунікаційні процеси в умовах дифузності та непередбачуваності сучасного світу. Політологічний академічний дискурс розширює свій категоріально-понятійний апарат у сторону дослідження нелінійності розвитку суспільства, втрати монополії на владу традиційними політичними інститутами, збільшення впливу на прийняття рішень недержавних акторів. Актуальність пропонованого дослідження полягає зокрема й у тому, що автор обирає для вивчення сучасні інформаційно-комунікаційні практики, які забезпечують необхідні умови для збереження стабільності та захисту держав, їх інтересів, що виходять за межі лінійного розвитку систем, у т.ч. політичних. Відповідно оригінальність презентованого дисертаційного дослідження полягає у доцільності поєднання засад політичних наук, соціальної філософії, теорії держави і права, соціології, брендингу територій, синергетики, політичної регіоналістики, політичної комунікації, публічного управління та адміністрування, мережевого корпоративізму, що визначає новизну роботи та дозволяє

досліджувати суспільні комунікації на принципово новому рівні. До того ж пошукач прагне рефлексувати і на практичну складову життя країни у тій частині, коли робить адекватну критичну оцінку причин втрати Україною контролю над власним інформаційним простором (С. 4).

Робота складається з трьох розділів, у достатньому обсязі доповнена аналізом широкого спектру вітчизняних та зарубіжних джерел і документів, дотичних визначеної проблеми. Дисертант аргументовано та переконливо довів авторську дослідницьку позицію щодо особливостей інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів в умовах нелінійних політичних процесів сучасності, пошуку оптимальних моделей реалізації цього напрямку, які відповідали би актуальним викликам та загрозам для України. Авторське бачення політики захисту національних інтересів, яке він пропонує розуміти як сукупність закріплених на державному рівні норм і правил управління системою захисту національних інтересів, а також механізмів зниження ризиків, які впливають на цілісність, дієздатність політичної системи... досягати стратегічних цілей (С. 47), ще має отримати наукове поширення та вкорінення, але вже зараз характеризує дослідника як такого, що має власну наукову позицію. Крім того він активно залучив до наукового діалогу опонентів для напрацювання самостійних і змістовних висновків, отриманих у ході дослідницької роботи.

У дисертаційному дослідженні відстежується зважений підхід до визначення його мети та завдань (С. 4 - 6). Логічно визначені об'єкт і предмет дослідження (С. 5), зміст яких свідчить про сутнісне розуміння та опрацювання на високому фаховому рівні автором обраної дослідницької теми. Заслуговує на позитивну оцінку оптимально продумана методологія дослідження, яка вбирає в себе комплекс як загальнонаукових, так і спеціальних методів, що використовуються в політичних науках.

Ґрунтовно доведено у дисертаційній роботі, що розвиток постінформаційного суспільства, постприватність, втрата монополії на

вироблення та розповсюдження колективних смислів «традиційними» інститутами влади, збільшення центрів прийняття рішень, хиткий стан політичних систем сучасності створюють умови для зміни традиційної ієрархічної системи суспільно-політичних відносин, зміщення вертикалі відносин у площину горизонтальної взаємодії (С. 196). Це на думку пошукача змінює умови функціонування політичних систем і вимагає зміни концептуальних підходів до формування політичних практик, у т.ч. інформаційних. Акценти зміщуються на задоволення потреб та інтереси цільових груп, які прямо чи опосередковано впливають на досягнення політичних цілей держави, як у внутрішній, так і зовнішній політиці. Політична система вимушена підлаштовуватися під потреби та запити цільових аудиторій, шукати компромісні рішення, комунікувати із ними.

У виборі теоретико-методологічних засад дослідження простежується оригінальний авторський підхід, оскільки до певної міри ті категорії, на яких надалі базуватиметься вся методологія наукової розвідки, часом виглядають доволі контroversійними у тому сенсі, що досі не застосовувалися до розв'язання такого роду дослідницьких цілей. Однак надалі ми переконуємося, що їх вибір є обґрунтованим з погляду завдань та концепції, які декларуються дослідником. Це помітно з того, що пошукач прагне досягти максимально прикладного ефекту, напрацювати практичні рекомендації для органів державної влади, місцевого самоврядування та громадського сектора. А саме, віднайти прямий зв'язок із політологічною теорією, з одного боку, та практикою застосування комунікативних технологій і практичних моделей реалізації інформаційної складової у процесі просування та захисту національних інтересів з іншого. Це завдання є доволі ризикованим, воно потребує ґрунтовного вивчення як сфери політології, так і комунікативістики. Першим кроком за логікою наукового дослідження потрібно було б провести систематизацію теоретико-методологічних засад дослідження інформаційного напрямку політики

захисту національних інтересів держави. Зокрема щодо визначення індикаторів розбіжностей таких категорій, як «політична територія» та «політичний простір» (С. 57); визначення понять «політико-смісловий» та «політико-образний» простори (С. 28), «інформаційний напрям політики захисту національних інтересів держави» (С. 50). Із чим дисертант при уважному ознайомленні зі структурою та змістом пропонованої розвідки переконливо вправився.

Привертає увагу багатоаспектність та полівекторність аналізу моделей формування та реалізації інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів держав світу та їх об'єднань, зокрема тих, які мають безпосередній вплив на Україну (С. 6). Узагальнений досвід країн (США, Великої Британії та Російської Федерації) та міждержавних об'єднань (ЄС та НАТО) дозволив зробити авторське визначення двох моделей захисту та просування національних інтересів в інформаційно-комунікаційній сфері – субсидіарної (західної) та вертикальної (російської) та визначити базові індикатори, які їх характеризують (С. 121 - 124).

Позитивне враження пропонована розвідка складає ще й тому, що вона суголосна у науковому сенсі із тими трендами, що їх сповідують європейські аналітики у сфері вивчення інформаційно-комунікативного простору, його проблем та загроз. Так, нещодавно авторитетна міжнародна організації Рада Європи оприлюднила звіт під назвою «Information disorder» («Інформаційний безлад») (<https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>). Ніби один із авторів доповіді, Бондаренко С.В. твердить, що, окрім позитивних наслідків, як то «безмежність» доступу до інформації та розширення можливостей ІКТ – спостерігається порушення балансу, провокуються ситуації, що дозволяють конкуруючим державам прямо чи опосередковано впливати одна на одну шляхом наповнення чужої «матриці» власними сенсами, підміняючи дійсність та продукуючи симулякри. Саме це, переконаний пошукач, сприяє створенню хаосу (у

інтерпретації РС – «безладу»), умов для потенційної руйнації системи або втрати керованості (С. 47).

Викликає зацікавленість авторський підхід щодо визначення перехідної моделі інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів України. Трансформації, які відбуваються у державі, парадигмальні зміни у принципах формування та реалізації державної комунікативної політики, збільшення впливу громад та громадянського суспільства на прийняття політичних рішень вимагають удосконалення моделі інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів. Аналіз реалізації цього напрямку свідчить про перехід від вертикальної до субсидіарної моделі комунікативної взаємодії, алгоритм переходу на яку запропоновано автором у дослідженні (С. 186 -193).

Результативність дослідження виявилась в отриманні нових науково обґрунтованих результатів, які представляють цінність для політичної теорії та практики. Зокрема, щодо вироблення нових міждисциплінарних підходів визначення інформаційно-комунікаційних викликів на початковій стадії, вироблення інституційних механізмів захисту національних інтересів в інформаційному просторі.

Практичне значення отриманих результатів полягає насамперед у визначенні пріоритетних напрямів реформування системи стратегічних комунікацій в Україні у контексті захисту та просування національних інтересів. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у діяльності державних органів влади та місцевого самоврядування, аналітичних центрів при виробленні та реалізації інформаційної політики; для підготовки спеціалістів у галузі політології та державного управління, комунікативістики, національної безпеки. Автор запропонував модель взаємодії державно-приватного партнерства у сфері інформаційної політики, де перед Україною стоять загрозливі виклики, а отже спільні зусилля є нагальним завданням (С.86, С. 88).

Переконливими з наукового погляду виглядають рукопис дисертації, текст автореферату, які логічно побудовані та цілком є ідентичними. Спостерігається, що обрана наукова проблема ретельно вивчена та опрацьована автором, для її всебічного, ґрунтовного дослідження було задіяно великий обсяг фахової літератури та емпіричних джерел, у тому числі іноземними мовами широкого хронологічного спектру.

Висновки роботи є логічними, виваженими, достовірними та актуальними для використання політологами, спеціалістами з комунікацій, представниками державних органів влади та місцевого самоврядування, а також мають прикладний характер, що робить цінними для практичної діяльності та застосування у навчально-освітньому процесі. Принциповим є те узагальнююче зауваження науковця, що головним завданням інформаційної політики держави, а України на цьому історичному етапі зокрема, є невідкладне формування умов для досягнення політичних цілей держави-нації через управління і коригування політико-образного та політико-сміслового просторів, продукування національного стратегічного нарративу (С.196). У такому контексті пропонована розвідка є виваженим науковим підґрунтям для прийняття зважених політичних рішень відповідними державними інституціями.

Як свідчить рукопис та автореферат, основні положення дисертації були апробовані на наукових конференціях і вичерпно викладені в опублікованих працях дисертанта, в тому числі у періодичних фахових вітчизняних та закордонних наукових виданнях з політичних наук. Автореферат дисертації повністю відображає її основні положення.

Що стосується деяких загальних рекомендацій, які можуть бути корисними у подальшій науковій діяльності пошукача, то звертаємо увагу автора на те, що пропоновані у *Вступі* завдання, на наш погляд, сформульовані доволі об'ємно, тому їх можна було б конкретизувати, сфокусувати, у такий спосіб збільшити їх кількість і вірогідність досягнення

максимально точного дослідницького результату. Крім того, у абзаці *Наукова новизна*, як свідчить успішний досвід виконання та публічного захисту таких робіт, у параграфі *Уперше* варто обмежуватися двома-трьома пунктами.

Втім, робота викликає певні зауваження, які критично не впливають на позитивне враження від дисертаційного дослідження та не знижують його цінності й наукової новизни. Проте їх варто зазначити не лише із формального погляду, але з метою об'єктивної наукової дискусії. Таким чином:

По-перше, автор провів ґрунтовну та прискіпливу роботу із широким спектром джерельної бази. Однак інколи важко проглядається підхід чи принцип її систематизації. То ж варто було б узагальнити спочатку, скажімо, погляди, гіпотези, концепції, інші наукові підходи вітчизняних авторів, а окремо – звернутися до зарубіжних шкіл, що вивчають заявлену у дисертації проблематику. Також додамо, що інколи автор вдається до поглибленого аналізу документів, які вже втратили свою актуальність (до прикладу С. 61 чи С. 129). Зрозуміло, що пошукач прагне засвідчити свою обізнаність, продемонструвати тяглість дослідження політичних процесів управління інформаційним простором. Однак це часом відволікає увагу від ключової думки, додаючи зайвого фактажу, що втратив актуальність.

По-друге, йдеться про зауваження, пов'язане із запропонованою оригінальною авторською пропозицією щодо визначення інституційних механізмів реалізації інформаційного напряму політики захисту національних інтересів України, які були окреслені в рамках «перехідної моделі» (С. 187 - 190). Однак, тут бракує практичних рекомендацій щодо того, як реалізувати запропоновану модель у вигляді конкретних пропозицій удосконалення діяльності відповідних структур у рамках діючого законодавства та практик, що закріпилися у нашій соціально-політичній традиції.

По-третьє, запропонувавши рівні реалізації інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів, дослідник недостатньо коректно проводить різницю між їх суб'єктами. Особливо це стосується четвертого рівня, де згадуються неприбуткові організації, приватний та державний сектор, зокрема наукові освітні, культурні, спортивні організації та установи. Водночас до третього рівня також віднесено інститути громадянського суспільства та громадські ініціативи, які, як правило, також позиціонуються як неприбуткові.

По-четверте, уважне прочитання матеріалу, а також особистий досвід співпраці з відповідними державними установами офіційного опонента настановлює на міркування, що пошукачем не в повній мірі окреслена поточна діяльність відповідальних за реалізацію інформаційної політики держави структур. Зокрема Міністерства інформаційної політики України у контексті залучення інститутів громадянського суспільства до вироблення та реалізації інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів, а саме, щодо діяльності Громадської та Експертної рад МІП.

По-п'яте, це нагальне питання, а скоріше завдання, що стоїть перед закладами вищої освіти, а саме майбутнє підготовки кадрів – фахівців зі стратегічних комунікацій. У роботі зауважено на низькому рівні фахової підготовки осіб, відповідальних за комунікації на локальному рівні (С. 186). Водночас не уточнено, які саме компетентності мають набути такі фахівці, щоб забезпечити ефективну реалізацію інформаційного напрямку політики захисту національних інтересів. Такі уточнення вкрай необхідні з огляду на те, що вони сприяли б формування відповідних навчальних планів в університетах України.

По-шосте, традиційно офіційні опоненти звертають на увагу на стилістичні огріхи та певні лінгвістичні неточності у використанні назв, термінів і мовних зворотів, що більш притаманні чи унормовані в українській

мові наукового вжитку. Не уникла цієї «пастки» і запропонована розвідка (до прикладу, С. 80, 83, 162, 173, 194).

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Бондаренка Сергія Васильовича, подана на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – «Політичні інститути та процеси» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані та достовірні наукові результати і відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертацій п.п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., автореферат дисертації уповні розкриває зміст та основні положення дисертаційної роботи, засвідчує відповідність паспорту вказаної вище спеціальності, а відповідно автор – С.В. Бондаренко – заслуговує на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук.

**Доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародних
медіакомунікацій та комунікативних
технологій Інституту міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка**

С.І. Даниленко

С.І. Даниленко

[Handwritten signature]